

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRI DE SAMĂ, DOCUMENTE ȘI NOTIȚE —

SUPT CONDUCEREA LUI N. IORGA.

Anul al XXVI-lea, n-le 1-3.

Ianuar-Mart 1940.

Un om, o metodă și o școală¹

Nepoții răposatului Demostene Russo, d. și d-ra Camariano au voit — și au izbutit —, să aducă un serviciu cunoașterii legăturilor noastre cu literatura, și viața neo-greacă publicând părți din cursul acestui harnic și migălos cercetător de probleme precise, apoi studii răzlețe și, în sfârșit, ceia ce nu se potrivește cu titlul de „postum“, două lucrări de la început ale lui Russo, din vremea când nu se trezise în el nicio vervă polemică răutăcioasă, nici dorința de a crea în România o școală a sa de acribie filologică: *Elenismul în România* și *Critica textelor și tehnica edițiilor*, opuscul devenit pentru școlarii și admiratorii săi o Biblie, cu preceptele strict observate până la ultimul paragraf.

Să urmărim, pentru a li semnala valoarea sau pentru a li da un răspuns datorit, elementele din care se alcătulește această culegere, precedată de o emfatică recomandare, asupra căreia avem motive statornice de a nu ne opri, fie și pentru un singur cuvânt mai mult.

Nu i s'a adus un serviciu lui Russo, tipărindu-i lecția de deschidere la un curs de bizantinologie din care nu ni se dă nimic, nici ca istorie, nici ca istorie literară. În adevăr se vede din aceste puține pagini incapacitatea lui absolută de a da caracterisări și de a înțelege spiritul deosebitelor epoce. Căci e cu puțință oare să se spuie că Bizanțul a fost defăimat din cauză că „Apusenii catolici au fost dușmani de moarte ai Orientului ortodox“, când ei au dat pe Ducange cu opera-i măreață, pe editorii Bizantinilor de la Veneția, pe Francesul care i-a tradus așa de bine în epoca lui Ludovic al XIV-lea? Și se poate vorbi, laolaltă, fără niciun discernământ, de „epigramele (sic) lui Montesquieu, Voltaire și Gibbon“, Montesquieu care nu s'a atins printr'un singur

¹ D. Russo, *Studii istorice greco-române, opere postume*, tomul I, București 1939, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II“.

Pentru a reveni mai târziu la polemica împotriva adversarului permanent, pe care singur și l-a suscitată, Russo se ocupă acum de lucruri mai serioase și profitabile. Iată cuvântarea, nu necunoscută, dar încă inedită, către Mitropolitul Varlaam, pe care la 1639 îl propuneau prelații greci pentru Scaunul patriarhal, de și numai în al treilea rând. Nu s'a reprodus de noi actul din Ἐνάλεκτα ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας, IV, pp. 103-4, de Papadopoulos Karameus, care-mi dăruise de mult această carte. Foarte important act pentru istoria noastră bisericească. Dar Russo nu spune că și în aceasta era influența atot puternică a lui Vasile-Vodă Lupu ca patron al Bisericii ecumenice înglobate în datorii până la catastrofă (v. p. 229 și urm.). Nu pentru cultura lui elenică deci (p. 229) a fost el propus. Dar Russo se face a crede ce spune Matei al Mirelor că nu era în vremea când se formă o întreagă literatură bisericească, după 1600, la noi, nicio școală. Și că preoții nu știau cum să boteze copiii (aceasta după strălucita școală slavonă din Moldova și când Țara-Românească avea pe Vlădica Teofil și când însuși Varlaam, care se plînge de o decădere, — datorită de fapt războaielor care încep la 1594 —, se pregătia de întemeierea Școlii de la Trei Ierarhi) (v. pp. 230-1). Ca să știe ceva Varlaam, care putea răspunde Catehismului calvin, trebuia doar „cite un călugăr mai iscusit în grecește și slavonește, venit de la Atoș sau din Polonia, Rusia ori Bulgaria (sic)” (p. 231). Acestea le scria și le spunea de pe catedră un profesor la Universitatea din București... Și îndată se citează doi „învățați greci, din contactul cărora ar fi putut cineva să ia îndrumare”, adăugându-se apoi și alții, de aceeași nație (pp. 231-2).

A dovedi, prin opuneri de date, că Mitropolitul Meletie Sîrigul, rămas un preot învățat, și Meletie de Brăila (Proilav) sânt două persoane deosebite, contra noastră, cari credeam altfel, e ținta altui capitol (p. 238 și urm.), și de sigur dovada e făcută: după articolele păr. Pargoire, în *Echos d'Orient*, XII-I, ea era, de altfel, făcută pentru oricare cetitor. Se găsește prilejul câte unei rectificări oferite, care, natural, e tot pentru mine (p. 239, nota 3), dar mă găsesc în buna companie a lui Picot, a lui Frățiman și a colegului Silviu Dragomir (p. 240), deci nu numai „Vlahi” ignoranți cu toții. Firește că la 1913-4 seria Mitropoliților de la Brăila, care s'a reconstituit numai după aceea, nu-mi putea fi clară, și puteam pune înființarea Mitropoliei în relație cu

politica religioasă, măreață, a lui Vasile-Vodă (v. *Analele Acad. Rom.*, în acel an, și aici, pp. 242-3). Și, pentru învățătura noastră, ni se explică pe larg, ca la copii, ce e embaticul, de care se vede că n'aveam ideie până atunci (pe βακία nu l-am tradus, ci, necunoscându-i sensul, care e turcesc, și eu n'am trăit, ca Russo, între Turci, l-am reprodus, dar semnul de exclamație nu putea să lipsească (v. p. 245, primul text de notă): tovarăș am pe alt ignorant de turcește, însuși neo-elenistul Émile Legrand (v. *ibid.*)¹.

Prețioasă e istoria, pe Mitropoliți, a eparhiei Proilavului. Nu-mi scăpase, din *Analecta byzantino-russica*, Nectarie din 1590 (v. aici, p. 241). Dar e sigur că prima listă care cuprinde această Mitropolie nu e din secolul al XV-lea, cum credea Gelzer, ci numai după ce, pe la 1540, Brăila a încăput supt Turci. Și mi se explică „grecisarea“ cuvântului Brăila în „Proilov (Προίλοβον)“ (p. 253), pe când această formă e din turcescul Ibrail, cu desinența slavă de genitiv.

În listă nu pare așa de sigur Gavriil din secolul al XVI-lea, care, pentru un editor de valoarea lui Ghedeon, e: Πρώην Χίου (v. p. 255). Primul sigur e de fapt Meletie, cel desfăcut de Russo din legătura cu Strigul (p. 257). Urmează și o serie de acte scoase din condicile Patriarhiei constantinopolitane (fără traducere).

Doi dascăli greci din secolul al XVIII-lea se presintă acum Gheorghe Chrysogon Trapezuntinul (de ce Trebizonda?) și Gheorghe Hipomenas (p. 307 și urm.). Și aici mi se pune în samă o rea cetire de inscripție, a lui Sevastos Chimentul, dar nu se observă că am dat întâia oară piatra însăși, aflătoare la *Museul Religios din București*, ceia ce poate fi un merit și că, precum se poate constata, cetirea numai ușoară nu este; eram liber să dau ori ba versurile, pe care Russo le cunoștea din simple copii (p. 310, nota 2).

¹ Cum e maltratată știința noastră (bietul episcop Ghenadie apare ca „un talhigraf grafoman oarecare“; p. 252. Mie mi se aduc învinuiri dure pentru că aș fi cetit rău actul din Hurmuzaki, XIV¹, pp. 209-11, și sint întreat în ce deposit public „e condica sfântă a Moldovei (evident la Mitropolie!). Se vede și mai departe, la pagina 251: „*Documente Hurmuzaki*, care mai înainte aveau și câte un indice sumar, rare ori alcătuit cum trebuie, acum în urmă nici atâta“. Toate volumele, multe, publicate de mine, au tablele cele mai precise, și unele mi-au dat o muncă istovitoare de trei luni de zile.

Sursa:

Nicolae Iorga, *Un om, o metodă și o școală*

Document reprodus după:

Revista Istorică, vol XXVI, nr. 1-3, ianuarie-martie 1940, Institutul de Istorie
Universală, 1940, pp 1– 21

© Documentul nu este protejat de drepturi de autor datorită vechimii sale.

® Document reprodus după originalul din limba română de *Măcreanu Iulian*, la data
24.02.2013